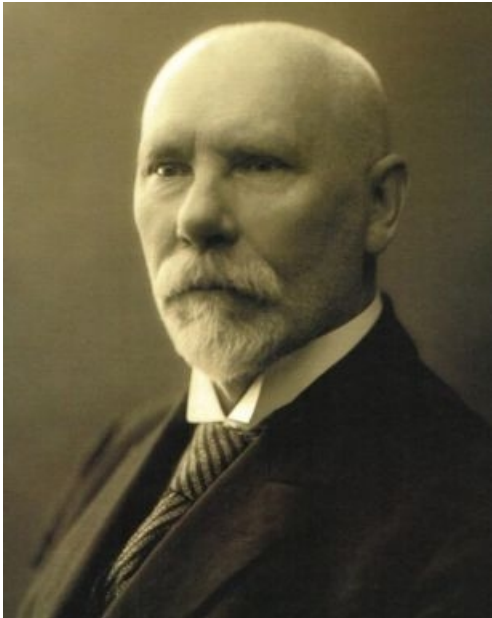

Jānis Čakste

Publicēts: 12.03.2021.

Jānis Čakste bija Latvijas Republikas prezidents no 1922.gada līdz 1927.gadam. Viņš bija pirmais Latvijas Republikas prezidents un viņa uzdevumos ietilpa jaunās Latvijas valsts reprezentācija. Čakste apzinājās, ka demokrātiskas un mazas valsts prezidents nedrīkst pārspīlēt ceremonijas ar samākslotu teatrālismu, lai nekļūtu komisks, bet nedrīkst arī pārstāvēt savu republiku ar nolaistu galvu, vienkāršām manierēm un pašapziņas trūkumu, jo tad viņu un viņa valsti necienīs ne zemes iedzīvotāji, ne ārzemju pārstāvji, un laikabiedri liecina, ka viņam bija izdevies atrast zelta vidusceļu.

Jānis Čakste dzimis 1859.gada 14.septembrī Jelgavas apriņķa Lielsesavas pagastā Čakstu-Zirņu mājās. Pamatizglītību iegūst Annas elementārskolā, izglītību turpina Kurzemes guberņas ģimnāzijā Jelgavā, kuru pabeidz 1882.gadā. Tajā pašā gadā iestājas Maskavas Universitātes Juridiskajā nodaļā, kuru pabeidz 1886.gadā. Studiju laikā dibina Maskavas latviešu studentu biedrību, organizē Maskavas latviešu vakarus.

Strādājis par sekretāru Kurzemes guberņas prokuratūrā, 1888.gadā - par advokātu Jelgavā. 1887.gadā kļūst par Jelgavas latviešu biedrības priekšnieku, aktīvi darbojas arī Jelgavas lauksaimniecības, Kurzemes biškopju biedrības un Latviešu Sarkanā Krusta komitejā, kā jurists gatavo jauno biedrību statūtus. Kopš 1889.gada Kurzemē vislasītākā nedēļas laikraksta "Tēvija" redaktors

1895.gadā viens no galvenajiem IV Latviešu Vispārējo Dziesmu svētku organizētājiem Jelgavā. Daļēji finansē šo pasākumu. 1905.gadā piedalās Latvijas autonomijas projekta izstrādāšanā.

1906.gadā tiek ievēlēts Krievijas Domē. Pēc tās atlaišanas J.Čakste kopā ar citiem 166 deputātiem paraksta t.s. Viborgas deklarāciju Somijā, aicinot pilsoņus nemaksāt nodokļus un ignorēt pastāvošo karaklausības kārtību līdz Domes sasaukšanai, par ko viņam tiek piespriests trīs mēnešu cietumsods. 1915.gadā Jānis Čakste pārceļas uz Tērbatu, kur piedalās Latviešu bēgļu centrālkomitejas dibināšanā, 1917.gadā kļūst par tās priekšsēdētāju. 1917.gadā dodas uz ASV, lai propagandētu Latvijas neatkarības ideju, Stokholmā saraksta brošūru "Die Letten und ihre Latvia: Eine lettische Stimme" ("Latvieši un viņu Latvija: Kāda latvieša balss").

1918.gadā J.Čakste tiek ievēlēts par Tautas Padomes Prezidija priekšsēdētāju, organizē Latvijas diplomātisko korpusu, Parīzes Miera konferencē vada Latvijas delegāciju, kas pieprasa atzīt Latvijas neatkarību.1919.gada atgriežas Latvijā. Atbalstoši Satversmes sapulces lēmumam un Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumiem J.Čakstem tiek uzticēti Valsts prezidenta un armijas augstākā virspavēlnieka pienākumi. No 1920.-1921.gadam - Latvijas Universitātes starptautisko tiesību profesors.

1922.gada 14.novembrī atklāj Saeimu un tiek ievēlēts par pirmo Latvijas Republikas prezidentu. 1924.gada 25.martā izsludina Likumu par Triju Zvaigžņu ordeni. 1925.gada 6.novembrī atkārtoti ievēlēts par Latvijas Valsts prezidentu.

Miris 1927.gada 14.martā, apglabāts Rīgā, Meža kapos. Ar savu politiskās darbības stilu J.Čakste radīja Valsts prezidenta amata autoritāti. Savas prezidentūras laikā izsludinājis 402 likumus, apžēlojis 549 notiesātos.

Biogrāfija

Jānis Čakste bija zemgalielis, dzimis Jelgavas apriņķī, Lielsesavas Čakstu-Zirņu mājās 1859.gada 14.septembrī. Tēvs Krišjānis bija lauksaimnieks. Pamatizglītību Jānis Čakste ieguva Annas elementārskolā, pēc tam mācījās Jelgavas ģimnāzijā, kur rosīgi piedalījās latviešu skolēnu vakaros ar referātiem. Ģimnāzijas laikā uz jauno Čaksti lielu iespaidu atstāja Kurzemes mazgruntnieku dedzīgs organizētājs un Baltijas Zemkopja izdevējs un redaktors Māteru Juris.

1882.gadā, 23 gadu vecumā, beidzis ģimnāziju, Čakste devās uz Maskavu, kur iestājās Maskavas universitātes juridiskajā nodaļā, ko beidza 1886.gadā. Studiju laikā viņš nodibināja Maskavas latviešu studentu biedrību, no kuras vēlāk radās studentu biedrība Austrums un korporācija Fraternitas Moscoviensis. Studiju laikā kopā ar Krišjāni Valdemāru, Frici Brīvzemnieku un citiem rosīgi organizēja Maskavas latviešu vakarus, kuriem bija liela sabiedriska, kulturāla un nacionāla nozīme. Studiju laikā Jānis Čakste pētnieciskos mēģinājumos pievērsās senajām Kurzemes un Zemgales hercogistes kolonijām, sevišķi Tobago.

Tūlīt pēc studiju beigām, 1886.gadā, Jānis Čakste iestājās jaundibinātajā Kurzemes guberņas prokuratūrā par sekretāru. Tomēr birokrātiskais dienests Čakstem nepatika, un viņš ātri atstāja šo ierēdņa karjeru, lai varētu būt neatkarīgs. Čakste sāka darboties par advokātu Jelgavā, kas bija nozīmīgs kultūras un sabiedriskās dzīves centrs. Čakste aktīvi sāka darboties latviešu sabiedriskajā dzīvē un jau 1887.gadā kļuva Jelgavas latviešu biedrības priekšnieks. Čakste noorganizēja zemkopības nodaļu, kas vēlāk izveidojās par Jelgavas lauksaimniecības biedrību, un izveidoja arī vairākas citas biedrības. Čakste aktīvi darbojās arī Kurzemes bīskopju biedrībā un Latviešu Sarkanā Krusta komitejā. Kā jurists Čakste sagatavoja jauno biedrību statūtus.

Jānis Čakste aktīvi darbojās arī latviešu sabiedrības apvienošanas jomā. Šo darbu sekmēja kopš 1888.gada Jelgavā iznākošais laikraksts Tēvija, kas kļuva par Kurzemē visvairāk lasīto nedēļas laikrakstu. Kopš 1889.gada Čakste bija Tēvijas redaktors un asi apkaroja muižnieku privilēģijas. Kā mazgruntnieku delegātu vadonis viņš piedalījās vairākās sanāksmēs, kuras sasauca Krievijas valdība agrārjautājumu apspriešanai.

Latviešu kultūras dzīvē liela loma bija IV Latviešu Vispārējiem Dziesmu svētkiem, kas notika Jelgavā 1895.gada 15.-18.jūnijā. Dziesmu svētki bija ne tikai kulturāla, bet arī politiska demonstrācija. Tās galvenais organizētājs un daļēji arī finansētājs bija Jānis Čakste.

Čakste bija aktīvs arī 1905.gada revolūcijas laikā. Šajā laikā viņš piedalījās Latvijas autonomijas projekta izstrādāšanā. 1906.gada aprīlī Čaksti ievēlēja par deputātu jaunajā Krievijas Domē kopā ar Jāni Kreicbergu, Arvīdu Brēmeni, Jāni Ozoliņu un Franci Trasūnu. Domē Latvijas deputāti darbojās liberālajā kadetu frakcijā. Kad 1906.gada jūlija sākumā Krievijas cars Nikolajs II I Valsts domi atlaida, Čakste kopā ar citiem demokrātiskiem deputātiem pret to protestēja t.s. Viborgas uzsaukumā Somijā. Par to 1908.gada vasarā Čaksti uz 3 mēnešiem ieslodzīja Jelgavas cietumā. Tas laupīja viņam iespēju kandidēt II Valsts domes vēlēšanās, kā arī maksāja Tēvijas redaktora posteni. Jāatzīmē, ka I Valsts domes darbības laikā Čakste iesniedza likumprojektu, kas paredzēja Baltijas baznīcu zemes atsavināšanu un piešķiršanu rentniekiem.

Sākoties I Pasaules karam 1914.gada augustā, Jānis Čakste atjaunoja Jelgavas Sarkanā Krusta komitejas darbību, ierīkojot lazareti 100 ievainotiem karavīriem un vācot ziedojumus frontinieku vajadzībām. Jau kara trešajā dienā Čakste sapulcēja savā dzīves vietā Jelgavā dzīvojošos latviešu virsniekus un ārstus un patriotiskā uzrunā pauda cerību, ka karš var radīt iespēju latviešiem iegūt zināmas brīvības. Saistībā ar divu Daugavgrīvas latviešu bataljonu izšķirēju lomu Jelgavas aizsargāšanā Čakste 1915.gada maijā organizēja patriotisku manifestāciju, kas radīja pamatu asai Kurzemes muižniecības maršala denūciācijai Krievijas ķeizara galmā.

Vāciešiem ieņemot Kurzemi, Čakste kopā ar ģimeni (No Piebalgas nākusī sieva Justīne (dzim. Vesere) un deviņi bērni) pārcēlās uz Tērbatu, kur viņu ievēlēja par vietējās bēgļu komitejas priekšnieku. 1915.gada 30.-31.augustā Pēterpilī notikušajā latviešu bēgļu kongresā Čakste piedalījās Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejas dibināšanā un tika ievēlēts par tās priekšnieka vietnieku. 1917.gada 28.martā, pēc šīs centrālkomitejas priekšsēdētāja Viļa Plutes-Olava nāves, Čaksti izraudzīja par viņa darba turpinātāju.

1917.gada 7.maijā Čaksti ievēlēja par Kurzemes zemes kongresa priekšsēdētāju Tērbatā, un drīz pēc tam viņu iecēla par Kurzemes gubernas komisāru. Kā tāds viņš vēlāk pārcēlās uz Kazaņu. Pirms revolūcijas Čakste kopā ar Kreicbergu devās ceļā uz Savienotajām Valstīm latviešu interešu aizstāvēšanai, bet jau Stokholmā viņus pārsteidza ziņa par revolūciju. Stokholmā Čakste laida klajā vērtīgu pārskatu "Die Letten und ihre Latvia: Eine lettische Stimme" ("Latvieši un viņu Latvija: kāda latvieša balss"). Tajā Čakste deklarēja: "Latvju tauta grib pasargāt savu tēviju Latviju, panākt neierobežotu iespēju un brīvību noteikti vadīt Latvijā savu nacionālo, kulturālo un ekonomisko attīstību."

Sākot darboties Latviešu Pagaidu Nacionālajai Padomei 1917.gada rudenī, Jānis Čakste sāka darboties tās ārlietu nodaļā, kur izstrādāja memorandu tekstus iesniegšanai rietumu sūtniecībām Pēterpilī un protestēja pret vācu aneksijas plāniem Baltijā. 1918.gada 26.-28.jūnijā Čakste jau pagrīdes apstākļos vadīja Nacionālās padomes 3. sesiju. 1918.gada 17.novembrī Jāni Čaksti, kas tajā laikā mīta savās lauku mājās "Aučos" Jelgavas apriņķī, vienbalsīgi ievēlēja par Latvijas Tautas padomes priekšsēdētāju. Ar telegrammu viņu uzaicināja ierasties uz Latvijas republikas proklamēšanas aktu 18.novembrī, bet ziņa pienāca ar nokavēšanos, tāpēc proklamēšanas aktu atklāja viņa biedrs, vēlāk otrais Latvijas Valsts prezidents Gustavs Zemgals, bet ar valdības deklarāciju nāca klajā vēlākais ceturtais Latvijas Valsts prezidents Kārlis Ulmanis.

1919.gada pirmo pusi Jānis Čakste pavadīja Parīzē ārpolitiskos uzdevumos kā jaunās valdības interešu aizstāvis Parīzes miera konferencē, lieliski sadarbojoties ar visu virzienu pārstāvjiem. Čakste izstrādāja arī reparāciju pieprasījumu no Vācijas, tomēr tas neguva Sabiedroto atbalstu. F.Cielēns liecina: "Viņš neuzbāzās ar savu oficiālo autoritāti, nesteidzās pirmais izteikt savas domas kādā jautājumā, bija apbrīnojams priekšsēdis, kas pārrunas lietderīgi vadīja racionālā darba gultnē, vienmēr ieturēdams vienotības garu un simpātiskas attieksmes ar visiem delegācijas locekļiem." Atgriežoties Latvijā, Čakste 21.jūnijā delegācijas vadību nodeva ārlietu ministram Z.Meierovicam. 13.jūlijā J.Čakste Rīgā pārņēma Tautu padomes sēžu vadību. Tajā laikā J.Čakste politiski piederēja pie Zemnieku savienības, no kuras tomēr drīz aizgāja, nevarot samierināties ar Kārļa Ulmaņa valdonīgo partijas vadības stilu.

Jāņa Čakstes akadēmiskā darbība, kura sākās ar Latvijas Augstskolas dibināšanos 1919.gada septembrī, ir mazāk zināma. Čakste aktīvi piedalījās Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes izveidošanā, studiju programmu un plānu izstrādāšanā, kā arī mācību spēku izraudzīšanā. Čakste docenta statusā bija arī pirmais starptautisko publisko tiesību kursa pasniedzējs augstskolā. 1919.gada 14.novembrī viņu iecēla par profesoru. Virsniekuursos Jānis Čakste bez atlīdzības lasīja valststiesību lekciju kursu. Atzīmējot augstskolas piecu gadu jubileju, 1924.gada 28.septembrī viņam piešķīra Dr. jur. honoris causa (goda doktora) grādu.

1920.gada 1.maijā Jāni Čaksti ar 83 balsim ievēlēja par Latvijas pirmā parlamenta - Satversmes sapulces priekšsēdētāju (sociāldemokrātu izvirzītais J.Rainis ieguva 48 balsis).

1922.gada 7.novembrī pēc Satversmes pieņemšanas notika pirmā Saeimas sēde un 14.novembrī notika oficiālās Latvijas Republikas Valsts prezidenta vēlēšanas. Jāni Čaksti ievēlēja otrajā kārtā ar 92 balsim, 6 atturoties. Čakste šajā laikā jau bija Demokrātiskā centra vadītājs. Valsts prezidenta amatā Čaksti ievēlēja 63 gadu vecumā. Viņa uzdevumos ietilpa jaunās Latvijas valsts reprezentācija. Čakste apzinājās, ka demokrātiskas un mazas valsts prezidents nedrīkst pārspīlēt ceremonijas ar samākslotu teatrālismu, lai nekļūtu komisks, bet nedrīkst arī pārstāvēt savu republiku ar nolaistu galvu, vienkāršām manierēm un pašapziņas trūkumu, jo tad viņu un viņa valsti necienīs ne zemes iedzīvotāji, ne ārzemju pārstāvji, un laikabiedri liecina, ka viņam bija izdevies atrast zelta vidusceļu.

1925.gada 6.novembrī - nākamajās prezidentūras vēlēšanās - bija izvirzīti jau trīs kandidāti: sociāldemokrāts Rainis, no Zemnieku savienības - K.Ulmanis un no Demokrātiskā centra - Jānis Čakste. Pirmajā balsojumā, vienam atturoties, viņi saņēma attiecīgi 33, 32 un 29 balsis. Pēc tam sociāldemokrātu frakcija Raiņa kandidatūru noņēma. Otrajā kārtā, trim deputātiem atturoties, Čakste ieguva 60 balsis, Ulmanis - 31.

Savas prezidentūras laikā - no 1922.gada 14.novembra līdz 1927.gada 14.martam - Jānis Čakste parakstīja un izsludināja 402

Saeimas pieņemtus likumus, trīs likumus nosūtīja atpakaļ otrreizējai caurlūkošanai; saskaņā ar Satversmē piešķirtajām tiesībām apžēloja 549 personas un vienīgā reize, kad saņēma sabiedrības pārmetumus, bija 1926.gada aprīlī, kad apžēloja un atbrīvoja no cietuma par valsts nodevību notiesāto Andrievu Niedru, kaut gan izraidīja viņu trimdā. Čakstes laikā Latvijā mainījās septiņas valdības, un viņš bija tas, kas nominēja vispiemērotākos politiķus Ministru kabinetu sastādīšanai.

Čakste ļoti lielu uzmanību pievērsa ārlietām. Viņš pieprasīja, lai Latvijas sūtņi, atgriežoties no ārzemēm, vispirms ar saviem ziņojumiem dodas pie viņa, nevis ārlietu ministra, pats rūpīgi iepazīs ar saņemto informāciju un dažkārt pat ierosināja konkrētas kandidatūras sūtņu amatam, kā arī centās panākt, lai diplomātiskajā korpusā strādātu vispiemērotākie un spējīgākie darbinieki.

Savas prezidentūras laikā viņš devās divās valsts vizītēs. 1925.gada 23.-25.februārī Jānis Čakste Tallinā tikās ar Igaunijas Valsts prezidentu Jirī Jāksonu. Tā paša gada maijā notika atbildes vizīte Rīgā un, lai gan šo sarunu nobeigumā abas valstis nekādus līgumus neparakstīja, vizītes manāmi kļiedēja robežu jautājumu dēļ radušos spriedzi abu tautu starpā. 1926.gada 15.-16.maijā Čakste bija valsts vizītē Somijā, kur Helsinkos tikās ar Somijas Valsts prezidentu Lauri Relanderu. Atbildes vizīte Latvijā notika tā paša gada 21.-24.jūnijā.

Laikabiedri Čaksti raksturo kā ārkārtīgi darbīgu, lojālu un patriotisku politiķi, izcilu diplomātu, miermīlīgu, erudītu un saprotošu cilvēku. Čakste lielu vērību pievērsa jaunatnei, īpaši atbalstīja skautu organizāciju, ļoti rūpējās arī par karavīru labklājību, sekoja armijas uzbūvei un vajadzībām. Jānis Čakste nebija partejisks, korupciju un kliķes gara ieviešanos sabiedriskajā dzīvē viņš uzskatīja par vienu no sabiedrības lielākajām problēmām.

Vēl 1927.gada 1.janvārī Čakste mundri pieņēma Jaungada apsveicējus, bet jau 14.martā nomira 68 gadu vecumā. Jāņa Čakstes bērēs piedalījās ap 150 tūkstoši pavadītāju, viņā kapavieta Meža kapos ir kļuvusi par simbolisku latviešu saikni ar pagātni un patriotisku demonstrāciju vietu.

<https://www.president.lv/lv/janis-cakste>